

Orchidées d'Europe: Fleur et Pollinisation (Jean Claessens i Jacques Kleynen) Biotope Éditions, 2016

L'any 2016 ens va portar a les llibreries aquesta important novetat editorial. Ens trobem davant la versió actualitzada i traduïda al francès de l'imprescindible obra de Jean Claessens i Jacques Kleynen de 2011 sobre la flor de les orquídies europees. Es tracta de 2 fotògrafs i orquidòlegs neerlandesos que, iniciant-se en l'afició per les orquídies a través de la fotografia, de seguida es van interessar per la flor, particularment per la forma de cadascuna de les seves peces i com aquesta es relaciona amb la seva funció, posant èmfasi en la relació amb el pol·linitzador i en les diferents estratègies que les orquídies utilitzen per atreure'ls.

La primera edició (The Flower of the European Orchid: Form and Function) és el resultat de 20 anys de viatges per tot el continent copsant l'enorme variabilitat morfològica de les flors de les orquídies europees. Els autors han estudiat minuciosament tots i cadascun dels gèneres, detallant la morfologia de les flors -amb especial èmfasi sobre la columna- i registrant cada pol·linitzador que les visita. Els autors de fet han anat publicant en revistes especialitzades els resultats de les seves observacions des de finals dels anys 80 i el llibre representa la síntesi i alhora la culminació de tots aquests estudis. Prologat per Richard Bateman, que gràcies als seus estudis moleculars és probablement el principal responsable del tractament taxonòmic actual de les orquídies europees, conté una introducció que descriu en detall la morfologia de la flor, amb totes i cadascuna de les seves peces i alhora també els diferents mecanismes de pol·linització. Seguidament trobem el cos principal de l'obra on les flors de cada gènere i la relació amb els seus pol·linitzadors són descrites fins el més mínim detall. En aquest sentit, les fotografies que il·lustren el llibre hi tenen un paper fonamental, donada la seva diversitat i qualitat: les fotografies obtingudes al camp són excel·lents, però no difereixen gaire de les que hom podria trobar en d'altres guies i atles publicats. El que fa únic i diferent aquest llibre és que posa la ultramicrofotografia d'estudi i diverses tècniques de microscòpia al servei de l'observació de la més íntima estructura de les flors de tots els gèneres d'orquídia europeus: Talls transversals de les flors poncellades; detalls de les columnes desproveïdes de la resta de peces florals, del pol·len o dels pels del label; seccions histològiques tenyides i fins i tot imatges dels pol·linis obtingudes mitjançant microscòpia electrònica d'escaneig. Imatges sorprenents que normalment només són accessibles en articles científics i que aquest treball posa a l'abast del públic. El criteri taxonòmic emprat és rigorós i recolzat per recents dades moleculars: Per exemple, inclou *Coeloglossum viride* dins el gènere *Dactylorhiza*; però per altre banda separa el gènere *Steveniella* de les properes *Anacamptis* del grup coriophora. Cal destacar també que entre el llistat de col·laboradors trobem la nostra sòcia Ursula Höpping, que va aportar una de les fotografies dels pol·linitzadors d'*Himantoglossum robertianum* (figura 25, pàgina 271).

Hom podria pensar que 5 anys és massa poc temps per actualitzar aquest treball, més enllà de la traducció al francès. L'estructura del llibre és de fet la mateixa, així que els posseïdors de la primera edició probablement no trobaran prou al·licients per comprar aquesta segona. Tot i això, els autors no han deixat de viatjar en tot aquest temps per completar amb noves observacions aquells continguts que han considerat que calia aprofundir. Així, han augmentat el llistat de pol·linitzadors d'alguns gèneres. També han augmentat el nombre de fotografies, reflectint per exemple les noves troballes sobre pol·linitzadors; i n'han millorat la selecció, substituint les que han considerat repetitives o massa llunyanes per aportar el detall que pretenien. Per la selecció de noves imatges han utilitzat el seu propi fons i també han cercat nous col·laboradors externs. Gràcies a això i de manera casual, diversos socis del GOC hem pogut entrar en contacte i col·laborar de diferents maneres amb els autors: arran d'encarregar un exemplar de la primera edició a les darreries de 2015, vaig intercanviar una sèrie de correus electrònics amb ells mitjançant els quals em van manifestar que coneixien el nostre web i el nostre butlletí. Tot informant-me que ja estaven treballant en la nova edició, em van demanar si els podia cedir la meua fotografia de *Formica gagates* sobre *Neotinea maculata* que apareix a la darrera pàgina del número 2 del Butlletí de l'AOC. Òbviament vaig acceptar immediatament i els vaig dir que si en necessitaven cap

més de les publicades al nostre web en podrien disposar. Pocs dies després els vaig posar en contacte amb en Quim Reberté que els va cedir una imatge d'un *Bombus* sobre *Himantoglossum robertianum*. Aquestes 2 imatges surten a les pàgines 259 (figura 12) i 273 (figura 26) respectivament. Aquells mateixos dies, en Jean Claessens em va comunicar que a mitjan abril de 2016, un cop enviat el llibre a impremta, tenia intenció de visitar Catalunya per primer cop. Diversos socis del GOC li van proporcionar dades i en Quim Reberté i en Luís Salvador el van acompanyar un dels dies de la seva estança a visitar Sant Martí Sacalm. D'ençà d'aquesta trobada, en Luís rep directament els nous treballs publicats pels autors al seu web (<https://europeanorchids.com/>) i els enllaça al web del GOC.

A més de cedir totes les seves citacions per la nostra base de dades, en Jean es va oferir per fer una xerrada durant la seva estança. Hagués estat interessantíssim poder-lo escoltar, però malauradament no teníem prou temps per organitzar-ho convenientment. En aquells dies estàvem en ple procés d'esdevenir grup de treball de la ICHN i per tant encara no podíem disposar de les seves instal·lacions. Tant de bo es torni a donar aviat l'oportunitat!

Text: Xavier Sanjuán

En la imatge, Lluís Salvador, Joaquim Reberté i Jean Claessens en una sessió de camp en la visita que va fer aquest darrer a Catalunya.